

SLÂM Tarih, Sanat ve
Kültür Araştırma Merkezi
(IRCICA) 56 üye ülkesiyle
Birleşmiş Milletlerden
sonra dünyanın ikinci bü-

yük uluslararası kuruluşu olan kısa adı
OIC olan İslâm İşbirliği Teşkilatına (İİT)
bağlı bir kurumdur.

Kuruluş süreci 1976 yılında İstanbul'da yapılan "7. İslâm Ülkeleri Dışişleri Bakanları Konferansı"nda Türkiye Cumhuriyetinin sunduğu teklifle başlamıştır. 1978'de Senegal'in başkenti Dakar'da yapılan "9. Dışişleri Bakanları Toplantısı"nda IRCICA'nın kuruluşuna onay verilmiş ve 1979'da merkez, Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından Yıldız Sarayında tahsis edilen Seyir Köşkünde çalışmalarına başlamıştır. Yıllar içinde Yıldız Sarayı içerisindeki Çit Kasrı, Yaveran Kasrı ve Silahhane binaları da IRCICA'ya tahsis edilmiştir. Merkez, 2017'den bu yana İstanbul'un tarihî semtlerinden Cağaloğlu'nda beş binadan oluşan büyük bir kompleks içinde çalışmalarını sürdürmektedir.

İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezinin çalışma programı, IRCICA Yönetim Kurulu tarafından hazırlanarak İİT'ye üye devletlerin Dışişleri Bakanları onaylandıktan sonra yürürlüğe girmektedir. IRCICA Yönetim Kurulu, İslâm İşbirliği Teşkilatı üye ülkeleri arasından yenilenebilir üçer yıllık süreler için seçilen temsilciler, İİT Genel Sekreteri veya temsilcisi ve IRCICA Genel Direktöründen oluşmaktadır.

Kurum Kur'an-ı Kerim, tarih, sanat, kültür ve medeniyet araştırmaları, yazılı kültürel ve mimarî mirasının korunması gibi konularda İslâm ülkelerinin kültür, sanat ve bilim insanlarını bir araya getirerek bu konularla ilgili araştırma, yayın, enformasyon, arşiv çalışmaları yapmakta; akademik kongreler, sergiler, yarışmalar ve eğitim programları düzenlemekte; bu çalışmaların sonuçlarını bütün dünyadaki üniversite ve araştırma kurumları ile araştırmacıların

kullanımına sunmaktadır. Ayrıca İslâm dini ile ilgili gerçeği yansıtmayan algılara, Batı literatüründe yer alan İslâmın yanlış yorumlarına karşı da çalışmalar yürütmektedir.

Bu çalışma ve faaliyetler çeşitli ülkelerde ilgili devlet kurumları, üniversiteler ve kültür kuruluşlarıyla işbirliği içinde gerçekleştirilmektedir. Merkezin çalışmaları aynı zamanda İslâm kültür ve medeniyetini daha iyi tanıtmaya, üye ülkelerin birbirleriyle ve diğer ülke kültürleriyle yakınlaşmasına katkıda bulunmaya yöneliktir.

Merkez 1979'dan itibaren yapılan araştırma ve incelemelerde doğru, güvenilir ve evrensel bilgiye erişimi sağlamak üzere bünyesinde bir ihtisas kütüphanesi kurmuştur. Merkezin devamlı gelişen bu birimi, bugün dünyanın sayılı ihtisas kütüphaneleri arasındadır.

Kütüphane koleksiyonunda 87.000 kitap, nadir eser ve tez, 2290 başlıkta 120.000 süreli yayın, 12.700 gri yayın, 4440 ayrıbasım, 1700 harita, 1650 kaset, 890 CD ve DVD, 23.500 slayt, 1150 mikrofiş ve mikrofilm, 77.000 görsel malzeme, 9080 hat levhası, 16.500 IRCICA Arşivi belgesi ve 2500 şahıs arşivi belgesi bulunmaktadır.

Kütüphane koleksiyonu satın alma, değişim ve bağış yoluyla her geçen gün genişlemektedir. Kurumlar arası değişim programı çerçevesinde 75 ülkeden 850 kişi ve kurumla aktif değişim faaliyeti sürdürülmektedir. Koleksiyonda İslâm medeniyeti ve Müslüman milletlerle ilgili özellikle tarih, coğrafya, bilim, sanat, din, edebiyat, felsefe konularında yoğunlaşmış 145 dilde eser bulunmaktadır. Türkçe, Arapça, İngilizce, Fransızca, Farsça ve Almanca'nın yanı sıra Swahili, Zulu gibi az bilinen dillerde de eserler mevcuttur. Çok sayıda nadir eseri de bünyesinde barındıran kütüphanede, Kur'an-ı Kerim'in Latince ilk tercüme, İbrahim Müteferrika baskılarının tamamı ve Batı dillerindeki

bazı nadir eserler dikkat çekmektedir.

Kütüphane Zaki Ali, Vedat Eldem, Haidar Bammate, Prof. Dr. Necmeddin Bammate, Nezahat Nurettin Ege, Prof. Dr. Yusuf H. Ibish, İbrahim Artuk, Cevriye Artuk, Dr. Sultan b. Mohammad al-Qassimi, Nuri Arlasez, Dr. Murad Wilfried Hofmann, Prof. Ahmed Ateş, Prof. Dr. Oktay Aslanapa gibi pek çok tanınmış ilim ve kültür adamının özel koleksiyonuna ev sahipliği yapmaktadır.

Kütüphane bütün bu koleksiyonların yanında muhtelif ülkelerin halkları, sosyal hayatları, mimari ve sanat eserleriyle ilgili yaklaşık 77 bin görsel malzemenin yer aldığı bir fotoğraf arşivine de sahiptir. Fotoğraf arşivinde Osmanlı hanedanından Neslişah Osmanoğlu, Halife Abdülmecid Efendinin yaveri Ekrem Akömer ile başkâtibi Salih Keramet Nigar, Medine Müdafii Fahrettin Paşa, İbnülemin Mahmud Kemal İnal, Ziyad Ebuzyiya ve Nuri Arlasez gibi Türkiye'nin tarih ve kültür hayatında önemli yerlere sahip kişilerin özel fotoğraf arşivlerinden oluşan 100 ayrı koleksiyon yer almaktadır. Bunların en önemlisi ise şüphesiz II. Abdülhamid dönemine ait fotoğrafların yer aldığı Yıldız Koleksiyonudur. 19. yüzyılın en büyük görsel arşivi olan bu koleksiyon 1862-1917 yıllarında çekilmiş, mükerrerler ve gravürler dâhil toplam 38.599 fotoğraftan oluşmaktadır.

Teknolojinin gelişmesi ile birlikte öncü uygulamalarda bulunan IRCICA, sunduğu kütüphane hizmetini sürekli geliştirmekte ve kütüphanecilik sahasında yol gösterici bir rol üstlenmektedir. Bu çerçevede 2006'dan itibaren RFID uygulamasının kütüphanecilik çalışmalarına uygulanabilirliği değerlendirilerek kurumun ihtiyaçları doğrultusunda teknoloji uzmanlarının desteği ile bir yazılım geliştirilmiştir. Bu uygulamayla birlikte kütüphanede arama-bulma, ödünç verme, etiketleme, yanlış yerleştirilen materyallerin

tespiti, sayım, güvenlik ve her türlü raporlandırma işlemleri kolay, hızlı ve güvenilir bir şekilde yapılmaktadır.

IRCICA teknolojiyle birlikte değişen dünyamızda giderek önem kazanan kullanıcılarına doğru-güvenilir bilgiyi sunma konusunda farklı bir tarz ve anlayış geliştirmiştir. 2008'de uluslararası sayısal kütüphane standart, felsefe ve normlarına uygun bir şekilde kütüphaneciliği elektronik ortama taşıyarak IRCICA Farabi Sayısal Kütüphanesini oluşturmuştur. Ülkemiz için pilot bir uygulama kabul edilen ve web tabanlı ilk sayısal kütüphane olan IRCICA Farabi Sayısal Kütüphanesinde yazılı, basılı, görsel ve işitsel materyaller standartlara uygun tarayıcılarla taranarak OCR işleminden geçirildikten sonra okunabilir, düzeltilebilir ve yararlanılabilir formda elektronik ortama aktarılmaktadır. Diğer kütüphanelerde de kurulup işletilebilecek yapıda tasarlanan uygulama ile araştırmacılar, çalıştıkları

konunun materyaline çevrimiçi olarak ulaşabilmektedir.

Günümüzde görüntü işleme ve bilişim teknolojilerinin ilerlemesi ile birçok yazılı eser için OCR (Optical Character Recognition) ya da Türkçe adıyla OKT (Optik Karakter Tanıma) yapılmaktadır. Sayısallaştırma sürecinin en önemli aşamalarından biri olan OCR ile basılı metinler görüntü işleme sonucunda bilgisayar ortamında anlaşılabilir ve işlenebilen metinlere çevrilmektedir. Fakat yakın bir zamana kadar Osmanlı Türkçesi ile yazılmış metinler için ülkemizde ve dünyada herhangi bir yazılım bulunmamaktaydı. Yurt dışında Arapça ve Farsçaya yönelik bazı OCR yazılım sistemleri (Abbyy, Sakhr, Iris) mevcut olsa da bunlar sözkonusu metinlerin çözülmesine imkân vermiyordu. Bu nedenle IRCICA 2011'de Osmanlıca OCR çalışmalarını başlattı ve Türk Patent Enstitüsünden Osmanlıca OCR Marka Tescil Belgesini de alarak uluslararası

standartlarda dünyada tek olan yerli bir OCR yazılımı oluşturdu. Bu yazılım sayesinde 1729'da matbaanın Osmanlı İmparatorluğuna girişinden başlayarak 1928'deki harf devrimine kadar olan dönemde kültür, tarih, sanat, bilim, medeniyet gibi çeşitli konularda muhtelif matbaalarda, farklı fontlarda basılan Osmanlı Türkçesi ile yazılmış eserler içinde Arap ya da Latin harfleriyle arama yapılabilir. Böylece IRCICA Osmanlı Türkçesinin bilen ya da bilmeyen bütün kullanıcılara daha önce içeriğinden haberdar olmadıkları eserlerin tamamına eksiksiz bir biçimde ulaşma imkânı sağlamıştır.

IRCICA 2015'te kütüphaneciliği elektronik ortama taşıma çalışmalarını hızlandırarak bugünün mesleki ve teknolojik gelişmelerine paralel olarak hazırladığı, tüm materyalleri tek çatı altında toplayan bütünleşik ve oldukça özel Farabi Entegre Kütüphane Programını da oluşturarak bütün modülle-

riyle kullanmaya başlamıştır. Yayının kütüphaneye girdiği andan kullanım raporlarının hazırlanmasına kadar geçen tüm süreçleri içeren bu programda yalnız kitaplar değil, tüm materyal türleri birlikte yönetilmektedir. Sağlama, kataloglama, süreli yayınlar, UHF RFID (sayım, yanlış yerleştirme, fotokopi, güvenlik, etiketleme), sayısal kütüphaneye işlemlerinin tamamı bu programla tek elden yürütülmektedir. IRCICA, Farabi Entegre Kütüphane Programı ile hem sayısallaştırma iş akışını yönetmekte hem de web ara yüzü ile (<https://library.ircica.org>) genel ve sayısal kütüphane hizmetlerini çevrimiçi olarak 7/24 en iyi bir şekilde sunmaktadır. Farabi Entegre Kütüphane Programı web ara yüzü kütüphane hizmetlerinin kullanıcılarıyla buluştuğu sade, kullanışlı ve fonksiyonel bir tasarımıdır.

Farabi Entegre Kütüphane Programında kullanıcılar için seçilerek

sayısal koleksiyona aktarılan materyaller temelde İslâm ülkeleri kültür ve medeniyeti alanındaki konulardan oluşmaktadır. Tarihî olayları isimler ve gerçekleşme zamanıyla ele alan kronikler, Osmanlı siyasî tarihi hakkında birinci elden bilgi veren ana kaynaklar, saray takvimleri, gazavatnameler, fetihnameler, ruzmaneler, Osmanlı tarihi araştırmalarının temel kaynaklarından olan salnameler, *Takvim-i Vekayi* ve *Servet-i Fünun* gibi gazete ve dergilerin bütün sayıları ile IRCICA Yayınları, Farabi Entegre Kütüphane Programının sayısal koleksiyonunda kullanıcıların hizmetine sunulmaktadır. Aynı zamanda dünyanın en zengin görsel arşivi olan Yıldız Fotoğraf Koleksiyonunun da içerisinde bulunduğu tarihî fotoğraflar, detaylı meta-datalarıyla sayısal koleksiyonda yer almaktadır. IRCICA Kütüphanesinin kullanıcıları kendi sayısal koleksiyonlarını oluşturabilmekte,

ayrıca eseri istenilen dilde sesli olarak okutabilmekte ve çevirisini anlık olarak yaptırabilmektedir.

Farabi Entegre Kütüphane Programında kullanıcının sayısal nüshaya erişimi noktasında telif hakkı, kişilerin özel hayatının gizliliği vb. sebeplerle getirilecek sınırlamanın dışında herhangi bir kısıtlama getirilmemiştir. Bununla birlikte programda materyallerin kullanıcılar tarafından kendi bilgisayarlarına indirilmesi engellenmiştir. Ancak kullanıcıların kendi kişiselleştirilmiş sayısal kütüphanelerini ve koleksiyonlarını oluşturmalarına imkan sağlanmıştır.

Farabi Entegre Kütüphanesi Türkiye, ABD, Almanya, Yunanistan, İran, İngiltere, Mısır, Suudi Arabistan, Fransa ve Irak başta olmak üzere 75 ülkenin araştırmacıları tarafından aktif olarak kullanılmaktadır. **Z**

araştırmacılar, çalıştıkları konunun materyaline çevrimiçi olarak ulaşabilmektedirler.

IRCICA Farabi Sayısal Kütüphanesinde yaklaşık 2 milyon taranmış Osmanlıca sayfanın içerisinde ister Osmanlıca ister Latin alfabesi ile metin içi arama yapılabilmektedir. Aynı zamanda diğer dünya dillerine tam sayfa çeviri ve okuma özelliklerini kullanıcılarına sunmaktadır. Kullanıcılar için seçilerek elektronik ortama aktarılan koleksiyonlar temelde İslâm ülkeleri kültür ve medeniyeti alanındaki yayınlardan oluşmaktadır. Tarihî olayları isimler ve gerçekleşme zamanıyla ele alan kronikler, Osmanlı siyasî tarihi hakkında birinci elden bilgi veren ana kaynaklar, saray takvimleri, gazavatnameler, fetihnameler, ruzmaneler, Osmanlı tarihi araştırmalarının temel kaynaklarından olan salnameler, *Takvim-i Vekayi* ve *Servet-i Fünun* gibi gazete ve dergilerin tüm sayıları, İbrahim Müteferrika baskıları, Farabi Sayısal Kütüphanesinde okuyucuların hizmetine sunulmuş durumdadır. **Z**

TÜRKİYE'DE İLK SAYISAL KÜTÜPHANE YÖNETİM SİSTEMİ: IRCICA FARABI

Ü LKEMİZ için pilot bir uygulama kabul edilen ve web tabanlı ilk sayısal kütüphane olan IRCICA Farabi Sayısal Kütüphanesinde yazılı, basılı, görsel ve işitsel materyaller standartlara

uygun tarayıcılarla taranarak OCR işleminden geçirildikten sonra okunabilir, düzeltilebilir ve yararlanılabilir formda elektronik ortama aktarılmaktadır. Diğer kütüphanelerde de kurulup işletilebilecek yapıda tasarlanan uygulama ile